

Vyjádření k novele některých zákonů vedoucí ke změnám úpravy rozvodu manželství

Shrnutí

Schválená novela nepřiměřeně **zvýhodňuje smluvený rozvod a nezohledňuje případy, kdy takový rozvod jednoduše není možný** nebo je silně nevhodný. Především jde o **případy rozvodu manželství, kde se vyskytlo domácí, často i sexualizované, násilí**. Novela v těchto případech zavádí nepoměrně vyšší soudní poplatky, nutí oběti k opětovnému setkání s pachatelem při soudním jednání, „tlačí“ na smíření s pachatelem. To může být v jejich případě nejen neproveditelné, ale především to může vést ke znovuprožívání traumatu.

Problematické jsou zejména tyto body:

- **Dvojí nastavení soudních poplatků** pro smluvené rozvody (2 000 Kč) a pro ostatní rozvody (5 000 Kč) a jejich **další kumulace s novou úpravou hrazení soudních poplatků v řízeních o děti či o určení výživného**. Jde o další ztěžování podmínek osob, pro které není rozvod dohodou možný, typicky oběti domácího násilí.
- **Nutná přítomnost a výslech účastníků u řízení o rozvodu manželství, pokud nejde o smluvený rozvod**, se kterým oba manželé souhlasí, která může oběť domácího násilí retraumatizovat.
- Manžel, který nepodal návrh na rozvod, **může navrhnout, že má být rozvod zamítnut** (z důvodu, že se on na rozvratu porušením manželských povinností nepodílel a byla by mu rozvodem způsobena újma). Násilný partner tak může **snadno stavět obstrukce rozvodu** manželství.
- **Vypuštění subkritérií zájmu dítěte** v rámci rozhodování o rodičovské odpovědnosti v rozvodovém řízení dle § 907 odst. 2 OZ.
- **Pochyby ohledně zavedení institutu postoupení pohledávky výživného**, kdy pro postupníka již neplatí zákonná omezení pro nakládání s pohledávkou výživného. To může být v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

Změny v občanském zákoníku

i) Úprava rozvodu manželství

Schválená novela v hmotné i procesní úpravě výrazně upřednostňuje rozvod manželství dohodou. **Nereflektuje tak vůbec problematiku domácího a sexualizovaného násilí**, ač jde o častý fenomén v ČR.¹ Dosažení dohody o rozvodu manželství je pro oběti násilí z důvodu

¹ Každá druhá žena se setkala ve svém životě se sexuálním násilím, každá desátá byla znásilněna. Zároveň bylo již v řadě výzkumů potvrzeno, že naprostá většina sexualizovaného násilí je páchána v blízkých vztazích (typicky partneři a rodinné kruhy). (srov. proFem, MindBridge: Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním (2021), dostupné z: <https://obtezovani-reprezentativni-vyzkum-2021>).

chování násilných partnerů neproveditelné, často i **retraumatizující** a může pro ně představovat nebezpečí – může vést k zastrašování oběti, manipulaci a zneužití postavení pachatele vůči oběti. Pro dosahování dohody, mediaci, rodinnou terapii a další instrumenty smluveného rozvodu **je domácí násilí přímou kontraindikací. Navíc pokud nejprve proběhl opatrovnícký soud, při kterém nebyla rodiči uzavřena dohoda, tak je smluvený rozvod vyloučen, což je typická situace obětí DN.**

Za problematické v tomto ohledu proto považujeme znění § 755 odst. 2 písm. b) OZ a § 756 OZ. Postačí, pokud jeden z manželů tvrdí, že je dán důvod pro zamítnutí návrhu podle § 755 odst. 2 písm. b), a **soud přezkoumává rozvat manželství**, což v mnoha případech povede k zmíněným následkům u obětí násilí. Ustanovení neobsahují žádnou výjimku pro případy, kdy v manželství probíhalo násilí. Povinnost soudu zkoumat příčiny rozvratu je sama o sobě násilným partnerem snadno zneužitelná a vytváří prostor pro obstrukce, které vedou k oddalování rozvodu a k dalšímu zatěžování oběti. To, že soud „může“ přizpůsobit zjišťování příčin rozvratu specifikům případu, postupovat šetrně a využít jiných prostředků než výslechu oběti, v praxi neznamena, že tak soud skutečně učiní a za současného stavu ho k tomu ani nic „nenutí“. Tuto povinnost by tedy bylo **vhodné mít jasně stanovenou zákonem**. Ministerstvo argumentuje například možností soudu využít informace ze souběžně běžících správních či trestních řízení. K tomuto lze sdělit, že tuto informaci musí některý z účastníků popsat ve svém tvrzení – mnoho obětí už ale nechce věc znovu otevírat, popisovat a prožívat. Navíc nejčastější reakcí protistrany v té souvislosti bývá očerňování oběti, popírání a bagatelizace věci. Není vhodné, aby oběť celým tímto procesem procházela kvůli tomu, aby manželství bylo rozvedeno. Úplně jiná kategorie situací je domácí násilí, které nebylo řešeno v trestním nebo přestupkovém řízení. Takže opírat se pouze o hypotetickou možnost citlivého postupu obětí nezajišťuje potřebnou ochranu a nevylučuje riziko jejich retraumatizace.

Vypuštění podmínky, že spolu manželé déle než 6 měsíců nežijí, pro umožnění rozvodu manželství dohodou v § 757 odst. 1 písm. a), považujeme za správný krok. Pokud se však již novela pouští do revizí podmínek nesporného rozvodu, máme za to, že měla zároveň být vypuštěna podmínka, že ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství **minimálně jeden rok. Tato podmínka nemá, obzvlášť v situacích domácího násilí, žádné logické odůvodnění** a může negativně dopadat na oběti násilí v manželství, případně jejich děti. Podmínka alespoň ročního trvání manželství může pro oběť představovat bariéru, proč rozhodnutí o rozvodu odkládat a dál setrvat v násilném vztahu. Pro oběti je mnohdy podstatné pokusit se nejprve s partnerem uzavřít dohodu (byť jak bylo popsáno výše, je to problematické), než aby rovnou podaly samy návrh k soudu. Roční podmínka tak v těchto případech neplní funkci „pojistky proti neuváženým rozvodům“, naopak je u obětí domácího násilí nástrojem, který může mít pro ně škodlivé následky a celý proces zbytečně prodloužit.

Máme za to, že tato dvojkolejnost nelegitimně a nepřiměřeně rozlišuje mezi osobami v podobné životní situaci jen na základě toho, že (ne)jsou schopni dosáhnout dohody, a máme proto za to, že je v rozporu **s ústavně garantovaným principem neakcesorické rovnosti** zaručené Listinou základních práv a svobod ČR (článek 1, článek 3 odst. 1).

ii) *Nejlepší zájem dítěte*

Některé změny mohou být **v přímém rozporu s nejlepším zájmem dítěte**. Jedná se o novou úpravu § 679 OZ a § 378 ZŘS, ze kterého byla vypuštěna povinnost soudu v řízení o neexistenci manželství a v řízení o určení otcovství okamžitě rozhodnout o právech a povinnostech rodičů ke společnému dítěti. Dále máme pochybnosti a považujeme za potenciálně zneužitelný nově zaváděný institut postoupení pohledávky na výživné v § 921a OZ. Pohledávka na výživné je občanským zákoníkem chráněna. Veškerá tato ochrana ale zaniká, pokud je pohledávka postoupena a postupník může s pohledávkou už jakkoli nakládat.

Jako problematické dále shledáváme vypuštění výčtu kritérií spadajících pod zájem dítěte tak, jak byly zakotvené v § 907 odst. 2 OZ před jeho novelizací. Dle judikatury spadalo domácí násilí ve výčtu pod tehdejší kategorii „*kdo z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou rozumovou a mravní výchovu*“. Nové znění § 907 odst. 2 se však omezuje pouze na strohé konstatování, že soud „*určí rozsah péče o dítě každého z rodičů, a to s uvážením zájmu dítěte*“ a zájem dítěte dále nikterak blíže nekonkretizuje. Ačkoliv zákonodárce nemůže vytvořit dokonalý seznam kritérií, metoda demonstrativního výčtu by soudu dala přesné mantinely, jaká kritéria v rámci zájmu dítěte zohledňovat a tím i zvýšila právní jistotu a vysokou úroveň ochrany dítěte. Tato metoda též nevylučuje tvorbu nových kritérií tak, aby byla zohledněna individuální situace každého dítěte. Fakt, že došlo k odstranění těchto subkritérií, a současně tedy k nezakotvení domácího násilí jako jednoho z nich, je dle našeho názoru nekonceptní vzhledem k zdůraznění této problematiky novým zákonem o domácím násilí (Zákon č. 78/2025 Sb.) a potvrzení škodlivosti domácího násilí v rodině na vývoj dětí (viz důvodová zpráva). Spoléhání na soudní výklad může do těchto případů **vnést nejistotu a vést k nezohlednění vlivu domácího násilí při rozhodování o péči o děti a z toho plynoucího ohrožení dítěte**. Vzhledem ke všem zmíněným okolnostem zastáváme názor, že bylo vhodné subkritéria zájmu dítěte ponechat a výslovně začlenit povinnost soudu při rozhodování zohledňovat přítomnost domácího násilí. Ostatně tomu odpovídá, a i poměrně konstantní judikatura Ústavního soudu související s domácím násilím a jeho významu v opatrovnických sporech – není jasné a ani nijak vysvětlené, proč tato judikatura nebyla do zákona při takto zásadní novele promítnuta, zatímco ostatní rozhodnutí týkající se např. střídavé péče ano.

Změny v zákoně o soudních poplatcích

Dvojitá úprava poplatků za návrh na zahájení řízení o rozvod manželství (položka 4a)

Tato úprava znovu znevýhodňuje oběti domácího násilí tím, že rozvod jejich manželství (který bývá často sporný) je zatížen výrazně vyšším poplatkem **oproti smluvenému rozvodu**. Přijatá úprava tak vůbec nezohledňuje fakt, že oběti domácího násilí jsou v některých případech proti vlastní vůli v dané životní fázi **ekonomicky závislé na násilném partnerovi** (zejm. když bylo ve vztahu přítomné ekonomické násilí a pachatel např. oběti bránil v přístupu k financím, zabraňoval chodit do práce apod.) a hradit jakékoli (natož zvýšené) soudní poplatky je pro ně často velmi náročné. Osvobození od poplatků může být v dané situaci komplikované i proto, že manželé v tu chvíli nemají vyřešené vzájemné majetkové poměry, proto mohou některé oběti DN formálně působit majetně, ačkoli reálně nemají k penězům nebo majetku přístup. Důvodová zpráva o tom sice hovoří, avšak jak se bude prokazovat tato forma ekonomického

násilí v souvislosti se soudním poplatkem už jasné není, když toto bývá komplikované prokázat i v rámci řízení ve věci samé.

Tyto poplatky se navíc mohou kumulovat spolu s novou úpravou hrazení soudních poplatků v řízeních o děti či o určení výživného. Nově zákon o soudních poplatcích stanovuje povinnost zaplatit soudní poplatek při podání odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně ve věcech výživy nezletilého dítěte, péče o nezletilé dítě, styku s nezletilým dítětem, předání nezletilého dítěte mezi rodiči navzájem, pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout apod., a to ve výši 3.000 Kč [položka 22 a 7 písm. a). Zvýší se i soudní poplatek za návrh na zahájení řízení o určení výživného (položka 7), který nově činí minimálně 3 000 Kč, v případě částky do 50.000 Kč, a nejvýše 15 000 Kč, v případě částky vyšší než 50.000 Kč. Veškeré tyto změny zůstaly opět **zcela bez výjimek pro oběti domácího a sexuálního násilí**. Ty tak mohou podle navrhované úpravy pouze za soudní poplatky zaplatit několik nižších desítek tisíc korun. Argument, že případné překážky lze řešit žádostí o osvobození od soudního poplatku, není spolehlivý. Soud žádosti nemusí vyhovět a případné odvolání pak celý proces prodlužuje.

Stejně jako výše, máme za to, že tato dvojkolejnost úpravy nelegitimně a nepřiměřeně rozlišuje mezi osobami v podobné životní situaci jen na základě toho, že (ne)jsou schopni dosáhnout dohody. Taková právní úprava je proto dle našeho názoru v rozporu s **ústavně garantovaným principem neakcesorické rovnosti** zaručené Listinou základních práv a svobod ČR (článek 1, článek 3 odst. 1).

Změny v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Za velmi rizikovou považujeme úpravu § 389 odst. 1 a 2. Podle této úpravy soud **nařídí jednání v řízení o rozvodu manželství, na kterém vyslechne účastníky, ledaže je jeho provedení spojeno s velkými obtížemi** nebo pokud manželé souhlasí s rozvodem manželství a shodnou se na trvalém rozvratu manželství. Znovu opakujeme, že tato změna úplně přehlíží rozvody z důvodů domácího a sexuálního násilí.

Zatímco v trestním právu platí zásady, které mají ochránit tzv. zvlášť zranitelné oběti těchto trestných činů (právo na doprovod důvěrníkem, zamezení dalšímu kontaktu s pachatelem apod.), schválená úprava ZŘS naopak **vynucuje kontakt oběti s pachatelem** (byť jsou ze své podstaty zvlášť zranitelné i v tomto typu řízení). Skutečnost, že soud může od provedení výslechu oběti upustit v případě značných obtíží, není v praxi spolehlivou zárukou ochrany obětí domácího násilí, jelikož ze zákonného znění povinnost soudu takto postupovat přímo nevyplývá. Výklad pojmu „velké obtíže“ v současné chvíli bývá vykládán velmi restriktivně. Tento postup též ve většině dopadá na případy, kdy účastníka řízení nelze zastihnout či jeho účast znemožňuje vážná zdravotní indispozice, **jde tedy spíše o výjimečné případy**. Lze pochybovat o tom, že by se soudy běžně upouštěly od osobních výslechů obětí pouze na základě tvrzení, že je pro ně výslech zatěžující. Je otázkou, zda by soud v těchto případech po obětech nepožadoval formální prokázání obdobné indispozice k výslechu, čímž by je donutil k opakování citlivých informací a vystavil je dalšímu riziku retraumatizace. Pokud zákonodárce takový postup soudů předpokládá, **měl by k tomu soudy metodicky vést**.

Podle odst. 2 stejného ustanovení má navíc soud **usilovat o smíření manželů, kteří jsou jednání přítomni**, pokud je to vzhledem k okolnostem případu účelné. To může být pro oběti opět velice rizikové, jelikož mohou být soudem tlačeny do mediace a smíru např. pouze z důvodu, že mají s pachatelem společné děti. Nástroje dohody jsou ale vhodným nástrojem ve chvíli, kdy jsou účastníci vůči sobě v rovném postavení a je mezi nimi potenciál k uzavření dohody. **U domácího násilí je jedním z jeho průvodních znaků postavení nerovné** – jasné asymetrické rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné. V takové chvíli nemůže být mediace ani jiné mechanismy dohody účinným nástrojem. Ačkoliv platí, že manželé nebudou vedeni ke smíru, shledá-li soud, že to není účelné, opět bude vše záviset na individuálním rozhodnutí soudu.

Ze stejného důvodu považujeme za nevhodné preferování mediace v případě, kdy jeden z rodičů neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé, jak vyplývá z §503 odst. 1 písm. a) ZŘS, jelikož v těchto případech se ukazuje, že **situaci dokáže mnohem lépe ošetřit spíše edukativní poradenství**. Je sice pravdou, že soud má možnost nařídit povinné setkání s poskytovatelem odborné pomoci podle §503 odst. 1 písm. d) ZŘS, ale tato možnost je zmíněná zvláště až pod předposledním písmenem d) a ze zákona (i praxe) tak **stále pro případ nedobrovolného plnění vyplývá jako preferovaná možnost mediace**.

Prozatímní úprava poměrů

Za nelogické považujeme též ustanovení § 465c odst. 3, tedy že soud návrh na prozatímní úpravu poměrů **automaticky odmítne, pokud neobsahuje všechny stanovené náležitosti** nebo je neurčitý nebo nesrozumitelný. Soud tedy nemá povinnost navrhovatele poučit o chybách a vrátit návrh k doplnění jako v případě běžného návrhu na zahájení řízení. Zároveň má ale oproti řízení o vydání předběžného opatření **poměrně dlouhou dobu na přijetí rozhodnutí (3 měsíce)** oproti stávajícím 7 dnům je to velmi výrazný rozdíl a dává prostor pro vznik průtahů v řízení v té nejcitlivější části procesu. Navrhovatel může navíc další návrh podat až po uplynutí 3 měsíců ode dne nabytí právní moci odmítavého či zamítavého rozhodnutí. Domníváme se, že tato nelogická a ničím neodůvodněná omezení ztíží možnosti uplatnění tohoto institutu. Nemožnost odvolání je dalším zásadním nedostatkem, který může poškodit nezletilé, lze dokonce uvažovat o zásahu do ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces. Zohledňování komunikace mezi rodiči při vydávání prozatímního rozhodnutí rovněž poškozuje oběti DN, stejně tak presumpce toho, že v prozatímním období je co nejširší péče obou rodičů tou nejvhodnější.